DYARYUSZ SEYMU

RZECZYPOSPOLITEY KRAKOWSKIÉY.

POSIEDZENIE 3.

Działo się w Krakowie w Gmachu Amfiteatru Nowodworskiego w Sali Obrad Sejmowych, Wolnego Miasta Krakowa i jego Okręgu dnia drugiego Stycznia tysiąc ośmset trzydziestego, ósmego roku.

Po odczytaniu Protokołu Posiedzenia poprzedzającego:

Prezydujący w Izbie w zastósowaniu się do Art. 104. statutu U. Z. P. wezwał Senatora *Sobolewskiego* Delegowanego z Senatu do Zgromadzenia Reprezentantów, dó odczytania Izbie Sprawozdania Senatu Rządzącego o stanie i położeniu Kraju Wolnego Miasta Krakowa Artykułem wyżej powołanym przewidzianego.

Po odczytaniu którego:

Assesor Sejmu Reprezentant *A. Z. Helcel* w zabranym głosie oświadczył.—

«Z odczytania przez JW. Senatora Delegowanego Zdania Sprawy o stanie i położeniu Kraju naszego; nastręczają mi się i zapewne każdemu innemu nad tem zastanawiającemu się, te dwa główne pytania:

1. W Jakiej to myśli prawodawca w Art. 104. S. U. Z. P. takowe zdawanie sprawy nakazał?
2. Czy Zdanie Sprawy właśnie nam udzielone odpowiednim jest zamierzonym celom i dobrze zrozumianej Woli prawodawcy?

Uwagi które ze względu tych dwóch pytań w umyśle moim powstały, pozwólcie Szanowni Reprezentanci, bym je Wam otworzył; niedlatego iżbym wnioskom moim jakąś wartość przypisywał, ale raczéj dla tego, iż przedmiot sam Zdania Sprawy jest jednym znajważniejszych przedmiotów zajmować nas mających: Uwagi więc moje będą może tylko zawiązkiem Waszych zdań dalszych, a zdań nierównie poważniejszych i dojrzalszych.

Co do 1. pytania: a mianowicie co do Art. 104. S. U. Z. P. Zgodzicie się zapewne Panowie, iż prawodawca w przepisie swoim, nie miał na celu obojętnéj powieści o kraju naszym; lecz że przeciwnie w nakazanym przezeń zdaniu sprawy, widocznemi są przeważne i mądre Jego cele, to jest: raz poddanie ze strony Senatu Rgo pod rozsądek Izby prawodawczéj, całego toku Administracyi swojéj, (jak to nawet uznaném jest w Zdaniu Sprawy w Ustępie tym gdzie mowa o przemianie przeznaczenia funduszu, zamiast na restauracyą Sukiennic, na budowę Szpitala:) *Drugi raz*: Przełożenie Reprezentantom jak najdokładniejszego wizerunku krainy, z wyszczególnieniem wszelkich, a wszelkich Jego stosunków, i sił politycznych, moralnych i materyalnych, aby w ślad takich dopiéro skazówek, Izba, najważniejszych swych Attrybucyi w stanowieniu Praw i Budgetu, na zasadach pewnych i doświadczeniem danych dopełniać była w stanie.

Dla tego też widocznie Prawodawca chciał, ażeby zaraz po ukonstytuowaniu się Izby, zupełnem, wraz z Jéj Kommissyami, wszelkie inne czynności wyprzedziło Zdanie Sprawy, Obrazem Kraju będące. Aby więc było odpowiedniem celowi, odpowiedniem Woli Art. 104. oczywiście powinni być jak najwierniejszém, i jak najszczegółownem; od tych téż jego przymiotów; cała wartość naszych dalszych czynności, głównie zależeć będzie. — Bo rzeczą jest jawną, iż jako w sztuce militarnej, bez najdokładniejszych kart Geograficzno - Topograficznych, najdoskonalszy Wódz nawet partaczyć będzie, tak też w sztuce zarządu Gospodarstwa krajowego i legislacyi, bez dokładnych Obrazów o stanie i położeniu Kraju, niezliczone popełniać mu-

siano by błędy.— Na dotknięciu prawd tych przerywam rozbiór pierwszego pytania, którem sobie założył, — a przystępuję do drugiego.

Niepodobna bym po dorywczém tylko uchwyceniu pamięcią, szczegółowych kategoryi, Obrazu dopiero co przeczytanego, mógł iść krok w krok za każdą z jego pozycyi, za każdą zawartą w nim wzmiankę niepodobna bym bez lepszego przygotowania się mógł, porządnie rozłożyć tłum myśli, a nawet odważyć słowa, któreby były właściwe w traktowaniu przedmiotu tak blisko tyczącego się powagi Rządu. Dla tego naprzód proszę o wybaczenie niedostatecznościom uwag, które mam czynić, i naprzód téż oświadczam, że choć mi wypadnie tu i owdzie wytknąć uchybienia, w Zdaniu Sprawy widoczne, przecież niechciałbym mieć, ani pozoru uchybienia w czemkolwiek bąć Rządowi złożonemu z Członków, których tak trafnie JX. Kanclerz Kapituły *Dubiecki «Braćmi naszemi starszemi»* niedawno nazwał.

Raczcie być przekonani Szanowni Reprezentanci, i Wy Szanowni Delegowani z Senatu, iż się będę starał pogodzić powinności Reprezentanta, z Ducha Art. 104. wypływające z powinnościami winnego uszanowania dla Rządu.

Postępując więc porządkiem kategoryi podanych w Zdaniu Sprawy, poczynam od:

Religii. Oświadcza Senat, iż wyznania wszelkie Chrześciańskie i tolerowane, doznały opieki Rządu. Lecz żałować należy, iż nic nie wspomniano, czy Rząd przyczynia się w czemkolwiek, do wspierania usilności Missyonarzy zagranicznych, wysłanych w celu podania Izraelitom Nauki Chrześciańskiej; żałować należy, iż niemamy wiadomości o ilości Żydów corocznie nawracanych, tak jak i w ogóle nie mamy sobie podanéj liczby wyznawców różnych Chrześciańskich wyznań. Że zaś nie może być obojętną dla kraju zabiegliwość Rządu co do stósunku mieszkańców Starozakonnego wyznania, nikt niebędzie powątpiewał, kto rozważy że klassa ta tak liczna w krainie naszéj, a trudniąca się tylko przemysłem, jest tylko klassą najuboższą.— Ubostwo zaś Żydów w przyznanym ich i sukcessyjnie przelewającym się zapędzie do ciągnienia zysków ze wszystkiego, przyczém pracy cięższéj przyłożyć nie trzeba, jak nam wiadomo wszystkim, staje się powodem, bądź dopuszczania się z ich stron licznych przestępstw, bądź okropny lichwy,

a co gorsza powodem demoralizacyi zupełnej uboższych klass mieszkańców Chrześcian.

Utworzenie i utrzymywanie szkółek dla Starozakonnych, choć świadczą o mądrych zamiarach Senatu, nie jest jednak środkiem skutecznie zaradzającym złemu; miło by więc było nam się dowiedzieć, czy Rząd nieobmyślał innych jakowych skutecznych środków wstrzymania złego z źródła tego wynikającego; czy wiadoma Rządowi ilość żydów pożyteczném powolaniem i stałym zajętych, a ilość tych którzy żadnéj nieoddani są stałéj pracy: Czy niedostrzegł sposobów wywijania się żydów z pod ustawy ograniczającéj ich przesadną łatwość w zawieraniu szlubów małżeńskich i t. p. Te okoliczności odnosząc się do waznych interessów pomyślności kraju, zaiste stosowne byłyby mogły znaleźć miejsce w Obrazie Stanu Kraju.

Wspomina Senator o restaurowaniu i budowaniu Kościołów, lecz przyniosłszy umyślnie na dzisiejsze posiedzenie Zdanie Sprawy z Senatu przed czterema laty Izbie przełożone, spostrzegam po porownaniu, iż przytaczane są jakby rzecz nowa budowy i restauracye, które już na poprzednim Sejmie jako nowe przedstawiane były; z tego zaś, że o restauracyi Bazyliki Sgo Piotra niemal odpoczątku istnienia Rrzeczypospolitéj naszéj, ciągle ma sobie Izba prawodawcza donoszone wiadomości, niemogę się domyśleć coby to była za licha łatanina, tak wspaniałego Domu Bożego, która bez widocznych reparacyi sladów na miejscu, na kilkanaście lat rozciągać się może. Nie spostrzegam wzmianki o dokonanem zburzeniu Kościoła WW. Swiętych, i o oszpeceniu mizerną przylepką w cegiełkę czerwono umalowaną najpiękniejszego i największego gotyckiéj budowy kościoła P. Maryi. Zaś do proponowanego użycia Gmachu XX. Miechowitów, sądzę iż Senat Rcy mający w téj mierze pewne przedstawić projekta, zechce zarazem i Izbie przesłać autentyczne dowody odwiecznéj fundatorów woli, aby taż Izba niebyła w przypadu nadwerężenia praw nabytych duchownego Instytutu; co wielkiem byłoby nieszczęściem, bo żaden użytek publiczny nieusprawiedliłby bezprawia dokonanego choćby na jednej prywatnéj lub moralnéj osobie. W obliczeniu osób duchownego powołania uderzył mię ogromny przybytek zakonnic, albowiem o $1/3$ téj ilości którą podano w obrazie kraju z r. 1833. Senat Rcy zechce zapewne zwrócić Swą Uwagę na tę okoliczność, i przeniknąć bliżéj jéj powody, gdyż

samo indywidualne pobożności natchnienie niebyłoby mogło jedyną być przyczyną tak wielkiéj w tym wykazie różnicy.

Co do Oświecenia. Wspomina Senat Rcy o nowéj Reorganizacyi Uniwersytetu i Gimnazyum dopełnionéj przez ostatnią Wysoką Kommissyą Reorganizacyjną. Wiadomo zaś jest, iż od niedawna zaproponowane, przyjęte i wprowadzone zostały pewne odmiany w Planie Nauk, które za niezbędne poczytanemi były. W Zdaniu Sprawy niesłyszałem o tém żadnéj wzmianki, któraby wielce pożądaną była, zwłaszcza iż mogłaby podać otuchę o pewnéj zbawiennéj modyfikacyi, przyczyniającéj się do wzrostu Nauk, do scislejszego zajęcia młodzieży potrzebnemi umiejętnościami, do przygotowania wreszcie i niby próby przyszłych Aktualnych Professorów, a w niczem nie nadwerężający zasad ostatniéj Organizacyi, i ducha statutu Akademickiego. Przez tę modyfikacyą rozumiem przywrócenie, znanéj już u nas poprzednio Instytucyi professorów Nadzwyczajnych bez płatnych, wykładających główniejsze pojedyncze gałęzie umiejętności, teraz nadmiar do jednéj i tej saméj katedry pozgromadzane. O zaopatrzeniu Gabinetów i Muzeów Uniwersytetu, często już, podobnie jak i dziś opiewały zdania Spraw a przecież z ubolewaniem prawdę mi wyznać należy, i te Gabinety nie bardzo zdają mi się być godnemi Uniwersytetu od lat 500 już istniejącego. Zapewne niepodobna nam jest rywalizować pod tym względem z zagranicznemi zakładami, fundusze potrzebne są na pokrycie wielu konieczniejszych potrzeb, ale przynajmniéj wzdaniu sprawy mniéj może należało wystawiać to, co się w Uniwersytecie naszym samo z siebie niechwali. Summowana liczba indywidów uczęszczających na Naukę po wszystkich Instytutach Naukowych Rzplitéj przeszło 5,600 osób płci obojga daje powód do bardzo pocieszających wniosków, jeśli ją w stosunku do ludności krajowéj odniesiemy, wypadnie bowiem iż na każde 24 mieszkańców, jeden jest uczącym się, co nas w zaszczytnym stawia środku porównawczym, z innemi krajami ucywilizowanemi, gdy *np.* Królestwo Polskie według najnowszych wiadomych mi wykazów statystycznych na 105 Indywidyów jedną ma uczącą się osobę, a Francya jednę na 13 indywiduów. Lecz po takim wypadku liczebnym, jeśli zapuściemy oko w rzeczywistość zdziwić nam się wypadnie nad ogromnym brakiem osób płci i wieku wszelkiego w klassach uboższych, którzy ani czytać, ani pisać nie umieją, dziwić nam się wypadnie ze tak pomyślny wypadek liczebny niezgadza się z lichym stanem przemysłu; rękodzieł i argrikultury, które to przecież spręr-

żyny dobrego bytu krajowego przy wykazywanym w Cyfrze stosunku indywidualnej oświaty, daleko w świetniejszym stanie okazać by się musiały w rzeczywistości. Liczba uczniów Uniwersytetu: i Szkoły S. Anny podana jest w 3ch letniem przecięciu, a co do roku 1837. całkiem podaną nie jest.

Wspomniano iest w zdaniu Sprawy o szczególniejszym ze strony Senatu ; dawanym popędzie Szkole Technicznej staranność tę Rządu trafnie zwróconą do owey Szkoły, kazdy z was pewnie Szanowni Reprezentanci wraz ze mną uwielbia, lecz byłoby do życzenia, abyśmy przecież i o rodzaju tegoż popędu, i zastosowaniu go w całey sferze oświaty Naukowey dokładnieyszą powzięli wiadomość. Błogoby nam w tedy było dowiedzieć się iak Rząd wspierał uczonych usiłowania lub wysełał kosztem publicznym za granicę wiele objecujące indiwidua, jak zagrzewał Towatzystwa Naukowe, przeznaczał nagrody za ważne Literackie zadania, słowem jak się starał abyśmy zajaśnieli na tey iedyney i szlachetney drodze na którey mieszkańcy tutejsi mogą się godnie obok innych Krajów, a mianowicie obok sąsiednich odznaczać. Przyłączenie do obrazu Kraju nowey a dawniey zaniechaney zawsze wzmianki o ilości i rodzaju Książek wydanych w krainie naszéj, przynosi również Senatowi prawdziwy zaszczyt.

Słyszeliśmy wymienioną ilość odsądzonych we wszystkich Sądowych Instancyach Spraw Cywilnych i kryminalnych słyszeliśmy i o tem, że liczba karanych występków powiększa się, lecz żałować należy że obok tego nieznajdujemy, ani wyszczególnienia i progressyi tej liczby ani wzmianki o przeważających rodzajach Zbrodni, o płci, wieku i stanie przestępnych, i o tylu innych szczegółach, których wzór przedstawić mogły najzwyklejsze nawet statystyczne innych Krajów Tabelle. Jak zaś ważne są dla każdego o dobro kraju myślącego Obywatela te pod względem moralności publicznéj skazówki, każdy łatwo uzna kto rozważy iż one w przeciwnym w prawdzie uważane względzie, lecz zawsze sciśle łączą się z interessami temi krainy, dla których są zakładane szkoły, i przestrzeganą jest nietykalność Instytucyi Religinych, wdzięcznością przejęci być musimy, gdy dochodzi do wiedzy Naszéj, iż jest zamiarem Rządn zając się poprawą więzniów; zaiste czas jest na to, czas wielki; lecz nam goraco pragnąć tego należy aby Rząd uwzględniwszy ważność tego rodzaju nakładów, brał zaprzykład błogą staranność innych Rządów, a mianowicie tego z Rządów Opiekuńczych który nie szczedząc ża-

dnych kosztów, w dalekie podróże wysełał Osoby właściwe, by się zapatrywały na znajkomitsze w czasach naszych budowli wieziennych wzory: należy nam gorąco pragnąć, by Senat do zajęcia się dokonaniem onych popraw, wezwał mężów znających się na rzeczy pod względem zasad teoryi prawa i stosowności budownictwa.

Co do ategoryi Policyi. Wzmianka o potrzebie innych Aresztów policyinych nastręczyć może te same tylko uwagi, którem dopiero co wyłuszczył, mówiąc o statystyce Kryminalney i o więzieniach, lecz ważny przedmiot zastanowienia się dalszego podaje wzmianka o dzisiejszym domu pracy. Nie dawno od budowany po wyłożeniu znacznych kosztów, dziś znów uznanym jest za niestósowny. Żałując jednak straty któż niechce pomimo tego prosić by Rząd spieszył z reformą instytutu tego? Nie samo utrzymanie wewnętrznego porządku, i zapobieganie występkom jest powołaniem Policyi i pomijając już cel jéj zapobiegania, i zaradzania ubóstwu, należy do zakresu policyjnej staranności Rządu, czuwanie nad obfitością płodów i effektów, pierwsze potrzeby codziennego życia zaspokajających. Pod tym względem chcąc wiedzieć, czy Kraju naszego zasoby wystarczyć mogą do wyżywienia mieszkańców, ani Rząd, ani Jzba prawodawcza nie obejdzie się bez dokładnych wiadomości o ilości wszelkiego rodzaju bydła i trzody, o ilości morgów gruntu uprawionego, a gruntu dotąd nieużytecznego w przestrzeni kraju naszego, o udatności lub nieudatności zbiorów rolniczych i tysiącznych do tej sfery należących szczegółów, które same jedne mogą wskazać siłę zamożności Kraju, i podobieństwo lub niepodobieństwo obciążania mieszkańców rożnemi podatkami.

Co do Kategoryi gospodarstwa Krajowego i handlu; Uwagi nad pozycyą poprzednią tutaj także należą; a co do handlu w szczególności, nad którego upadkiem Senat Rządzący słusznie ubolewa; sądzę, iż bez wykazu statystycznego wszelkich obrotów handlowych, wartosci effektów wywożonych z Kraju, a przywożonych do niego, bez wykazów w wszelkie szczegóły stanu i popędu fabryk, rzemiosł, i rękodzieł wchodzących, ani Rząd ani Jzba odgadnąć nie potrafi, jak dalece handel i przemysł upadł, jakim był dawniej, i jakich środków wewnątrz Kraju chwycić się należy, by ile możności zaradzić własnemi siłami wzmagającej się powszechnej biedzie.

Co do Kategoryi budowli publicznych, niech mi się godzi krótką tylko tę wyrazić uwagę, iż usprawiedliwianie się Senatu z użycia na budowę szpi-

tala nowego funduszów przez przeszłą Reprezentacyą na restauracyą Sukiennic przeznaczonych, uważane być winno za bardzo stósowne; lecz tylko jako usprawiedliwianie się.

Co do Kategoryi Kopalń. Wyraził Senat Rządzący nadzieję, iż dla sprzedaży węgla krajowego otwierają się pomyślne widoki, odnosi się to zapewne do nadziei sprzedawania węgla naszego za granicą, a mianowicie do Galicyi, gdy przedsięwzięcie wielkiéj austryackiéj północnéj kolei żelaznéj w pobliżu naszem dokonane będzie. Zaiste otworzy się wtedy w kopalniach naszych węgla ważne źródło zbogacenia Skarbu; lecz życzyć sobie musiemy, by Rząd jak najdokładniéj środkiem miernictwa górniczego rozpoznać wprzód kazał prawdziwą obfitość bogatcw tych podziemnych, i dociekł czy sprzedaży artykułu tak niezbędnego do wygody życia codziennego, i do fabryk bez szwanku dobrze zrozumianego interesu krajowego, za granicę podejmować będzie można. Za lat kilkadziesiąt mogłyby być wyczerpane te kopalnie; jeżeli się nie okażą nadzwyczajnéj obfitości; i nie będą dobre administrowane; a w ten czas dla niedalekich może przyszłych pokoleń, dadzą się uczuć u nas wszystkie te niedogodności i klęski, na które dzisiaj, z tegoż samego właśnie powodu niedostatku węgla, skarżyć się zaczynają mieszkańcy Belgii.

Zbyt wiele jeszcze pozostawałoby do powiedzenia, ze względu odczytanego nam zdania sprawy, gdyby i opóźniona godzina posiedzenia naszego dzisiejszego, i nie zdolność moja pochwycenia wszystkich szczegółów wymagających uwagi; nie kazały mi poprzestać na tom, com dotąd wyraził;— Treść rozciąglejszego mego rozbioru *drugiego* zpytań którem sobie na wstępie założył, łatwo [jak sądzę] da się sciągnąć w tén ostateczny rezultat, iż zdanie sprawy o stanie i położeniu kraju dziś nam odczytane, obok kilku zaszczytnych dla Senatu własności swoich ma jednakże wiele niedostateczności. Rezultat więc ten, odniesiony do treści rozbioru pytania *pierwszego*, zdaje się wykazywać, iż myśl Artykułu 104 St. U. Z, P. tym razem nie w zupełności była dopełnioną. Wszakże przebijające w wielu ustępach obrazu podanego najlepsze chęci Senatu Rządzącego, i przymioty indywidualne wielu osób w skład Jego wchodzących, każą sądzić, iż nie bez nadziei pożądanego skutku, zaprosić możemy Senat do dodatkowego uzupełnienia obrazu tyle kroć wspominanego, ato w celu stawienia nas w możności należytego opierania przyszłych naszych

działań, na wszechstronnych, wiernych, szczegółowych i dokładnych podaniach o rzeczywistnym stanie kraju naszego.

Sekretarz Sejmu Reprezentant *Meciszewski* w rozbiorze tego samego przedmiotu, w następujące do Izby Reprezentantów odezwał się słowa:

« Głos Assesora Sejmu *Helcla* co dopiero słyszany, nie pozwala milczeć w przedmiocie który za najważniejszy uważam, jaki uwagę Izby zajmować może. Assesor Sejmu *A. Z. Helcel* przemawiał jako doradzca rządu i zapewne przyznać wypada, że stanowisko z jakiego na rzeczy spogląda, czyni zaszczyt równie Jego światłu jak i obywatelstwu, a tłomacząc się dalej Izbie dla czego zdaniem Jego stanowisko z jakiego poprzednik Jego rozbierał sprawozdanie Senatu, niewystarcza potrzebie kraju ani obowiązkom Reprezentanta — dodał z swej strony.

«Jednym rzutem oka krótko i treściwie sprobuję splądrować obraz kraju i położenia naszego który złożono obecnie na stole prezydującego w Izbie.

Słusznie i nader słusznie nazywa Senat Rządzący Akt ten ważnym i wiele znaczącym, bo w kraju naszym w istocie winien być jednym z najważniejszych, w kraju rządzonym podobnemi naszemu Formami, gdzie wybrani z pośród nas samych Współobywatele; mający wspólne z nami potrzeby, słabości i ułomności, sprawują nad nami władzę chwilowo im powierzoną; w kraju gdzie podobny skład Rządu chroni własną swoją Administracyą pod tarczę względów, jakie nam nakazują szanować stosunki i wdzięczność dla Dostojnych Protektorów naszych; w kraju, gdzie pod Cenzurę konieczną do warowania zewnętrznych względów, chronią się błędy zarządu własnych naszych współ obywateli, a do nas przecież należy najwyższy Sąd nad niemi, w kraju takim Panowie obraz stanu i położenia kraju, jaki nam składać nakazują Rządowi ustawy, jest jedynym kanałem dokupienia się wiadomości potrzebnych prawodawcy w Rzeczy publicznéj, i tak uważany winien być i będzie ważnym, jeżeli odpowie i uczyni zadość duchowi prawa składać go nakazującego. »

«Czyli Akt co dopiero odczytany posiada wszystkie wyżéj wymienione przymioty? czyli jest źródłem z któregobyśmy mogli czerpać wiadomości powołaniu naszemu potrzebne? są to pytania, której rozstrzyga powierzchowny nawet rzut oka na niego. Dalekim jest odemnie zamiar przechodzenia kolejno i rozbierania wszystkich jego szczegółów, rozbiór podobny dłuższego czasu i głębszego zastanowienia wymaga aniżeli Mu ich poświęcić w téj chwili jestem zdolny. Dotknę jednakżez celniejszych jego Ustępów, nie dla tego bym mniemał bym wszystkie Jego wytknął usterki, ale dla tego

bym powierzchownym chociaż tym przeglądem, przygotował umysły wasze Szanowni Reprezentanci do ocenienia i przyjęcia wniosku jaki uczynić zamyślam.

I tak na czele Sprawozdania Senatu spostrzegam Religią która jak świętą i szanowną dla nas być winna, bo nam od kolebki do samego towarzyszy grobu, jak godnym jest zapewne przedmiotem uwagi Izby Reprezentantów, tak Jej świętość zużył już Rząd krajowy stawiając Ją rok rocznie w swoich sprawozdaniach na czele Aktu, mającego jedynie na celu zadosyć uczynienie prostéj formie. Niedostatki obrazu Senatu pod tym względem wytknął już świadły głos Assesora Seymu Reprezentanta *A.Z. Helcla*, z mojéj więc strony kilku tylko dotknę szczegółów najwięcéj uwagę moją uderzających. Wyczytujemy w obrazie Senatu Rządzącego ponowioną obietnicę rozprzestrzenieniu i urządzenia nowego Cmentarza, ile mi się zdaje od lat dwunastu obietnica ta, zajmuje napróżno miejsce w zdaniu sprawy o Stanie kraju Senatu Rządzącego. Tymczasem idzmy na Cmentarz, każdy z zgrozą odwróci oczy od miejsca, w którym nie można zrobić kroku, by nie utknąć na kościach poprzedników naszych, i w którym chcąc znaleść miejsce, trzeba zakłócić spoczynek nieboszczyka przed kilku dopiero dniami pochowanego.»

Co to za właściwe Władze roztrząsają projekt urządzający Hierarchiją kościoła S. Anny? sprawozdanie Senatu bynajmniéj nie objaśnia; a przecież godziło by się wiedzieć Reprezentacyi jako Władzy Prawodawczéj, o tych władzach urządzających szczegóły porządku publicznego w kraju. Również nie objaśnia nas obraz Senatu o ważnéj okoliczności, kto mógł mieć prawo bez wdania się Izby wynadgrodzenia strat Duchowieństwa, na drodze zniżenia stałych od niego podatków, a wcale odgadnąć nie można jakim sposobem fundusze Uniwersytetu, o jakich konwencya Wiedeńska jedynie traktuje i na Rachunek których Rząd miejscowy, z strony Najjaśniejszego Cesarza Austryi znakomite uzyskał upłaty, zabłąkały się do oddziału obrazu Senatu, w którym o Duchowieństwie i Religii jest mowa. Zapewnia nas wprawdzie Senat Rządzący że poczynione zostały kroki celem windykacyi reszty wspomnionych funduszów, lecz jakiejby natury te kroki być miały? o tém przemilcza zupełnie i zbywa Reprezentacyą nadzieją, od lat 20 ciągle powtarzaną rychłego ich wreszcie wyjednania.

Lecz pojdźmy daléj śladem Aktu, tak obfite do Uwag nastręczającego źródła, Senat Rządzący wspomina wnim i o oświeceniu publicznym, i zapew-

nia, że organizacya Szkół i Uniwersytetu świeżo zaprowadzona zapowiada zbawienne i pożyteczne dla młodzieży owoce. Niechaj mi jednak będzie wolno wątpić o tym, i pozwólcie bym wątpliwość moją co do ogółu oparł na rozbiorze kilku przynajmniéj pomniéjszych szczegółów. Chwali się Senat Rządzący z zamożnéj Biblioteki we wszystko opatrzonych Gabinetów i Zakładów naukowych. Co do Biblioteki, czyli jest jego dziełem? twierdzić się nie poważam, lecz co do Gabinétów słusznie Assesor Sejmu *A. Z. Helcel* uważał, że się niegodzi chwalić tego, co się samo tak wymownie gani. Niezaprzeczoną wprawdzie jest rzeczą, że znaczne na utrzymanie tych zakładów kraj ponosi koszta, lecz również zaprzeczyć się nie da, że w Gabinetach naszych, żadnego tych kosztów nie można się dopatrzyć śladu. Weźmy *np.* Gabinet Historyi Naturalnéj na opędzenie wydatków którego, kilkotysięczne zdarzyło mi się widzieć rachunki oprócz daru X. Michała Sołtyka najzapaleńszy nawet Lubownik tego rodzaju Zakładów, nie oceniłby wartości jego wyżéj nad kilka set złotych«

W tym miejscu mówiący zastanawiał się obszernie nad szkołami i Zakładami Naukowemi w kraju W. M. Krakowa, a zapatrując się na ich istnienie wzrost i ciągły postęp jako na najpierwszy warunek dobrego bytu i powodzenia mieszkańców Jego — zaprzeczywszy jakoby szczupłość funduszów na ten cel przeznaczonych miała być powodem dzisiejszego upadku gmachów do Instytutów naukowych należących, przeszedł następnie do oddziału obrazu w którym o Instytutach filantropicznych, policyi i sądownictwa jest mowa — a poświęciwszy tym przedmiotom kilka uwag, głos swój zakończył następującemi słowy.

»Donosi wreszcie Rząd Krajowy Izbie o stanie Gospodarstwa Krajowego, maluje smutny obraz jego i zwala go na rachunek ściśnionych stósunków z ościennemi Państwami! lecz dla czego te stósunki są ściśnione, i kiedy przywróconemi być mogą? o tem donieść nie znalazł potrzeby. Cieszy nas tylko adzieją, jakiéj zapowiedź zamyka każdy szczególny oddział Obrazu Jego. W Obrazie tym; zamożność Kraju, rękoimie publiczne, zapobieżenie nędzy ogólnéj, wszystko jest tylko w nadziei! — nadzieją tą karmi nas Senat Rey od lat 25ciu i kiedy wszystkie Jego Obrazy nie mieszczą nic oprócz nadziei i saméj tylko nadziei!... jeden wnich tylko jest pewnik Arytmetyczny o którym wątpić niemożna, a tym jest Budget rok rocznie wolbrzymim rosnący stósunku«

Na tym kończę ten porywczy przegląd Aktu, który nas o wszystkim oświecić był winien, a o niczym wcale niezawiadomił, do was zaś należy

osądzic, czyli nam nie wypada rozpatrzyć się ściśle w Stanie kraju, byśmy zbadawszy przyczyny niedoli ogólnéj, mogli wyszukać środki któreby Jej zapobiedz zdołały. Że taką jest powinność nasza Wszyscy się mniemam zgodzicie, i dla wypełnienia jej skutecznie wnoszę, pod Waszą decyzyą:

1. Aby Sprawozdanie Senatu o Stanie i położeniu kraju pod ściśle rozpoznanie połączonych Kommissyi Skarbowych i Prawodawczéj poddanem zostało:
2. Aby Kommissye wspomnione rozpatrzywszy się w nim należycie i porównawszy z istotą rzeczy, zatrudniły się redakcyą uwag nad nim i wytknęły, o ile i wczem istotnemu położeniu kraju nieodpowiada.
3. Aby przedstawiły Izbie środki, zapośrednictwemby których stan publiczny Kraju tego, pod względem Administracyi Wewnętrznéj mógł być nareszcie dzwignionym.

Prezydujący w Izbie zapytał Zgromadzenia, czyli się zgadza na wniosek Reprezentanta Sekretarza Sejmu *Meciszewskiego.*

Delegowany Senator *Sobolewski*, przeciwnym był przesłaniu do rozpoznania Sprawozdania Kommissyom, a to z powodu, iż wedle zdania Jego nad Sprawozdaniem jako mającym być drukiem ogłoszonym, każdy z Reprezentantów uwagi poczynić może: z których Senat Rcy korzystać zapewne nieomjeszka,

Sekretarz Sejmu Repr. *Meciszewski* wodparciu przeczenia Delegowanego z Senatu oświadczył:» że Sprawozdanie Senatu Drukiem ogłoszone będzie, wiem o tém, bo tego prawo wymaga; że każdy z Reprezentantów będzie mógł czynić nad nim uwagi, i o tém wiem, bo każdemu służy prawo do tego; czy zaś Senat Rcy zechce korzystać z Uwag takich, o tém wyznam, że nie wiem, i dla tego właśnie że niewiem, zrobionym jest mój wniosek i domagam się względem niego decyzyi Izby bo Uwagi, jakie poczynią połączone Kommissye nad Sprawozdaniem będą nosić Cechę Urzędową i posłużą za podstawę dalszych Jéj w tym przedmiocie działań.

Delegowany Senator *Sobolewski* nie zezwalał na odesłanie Sprawozdania pod rozpoznanie Kommissyi połączonych, bo zdaniem Jego Kommissye Sejmowe były przeznaczone do rozbioru projektów do praw jakie Senat przedstawiał, nie zaś do rozpoznania Sprawozdania o Stanie i położeniu Kraju.

Sekretarz Seymu Repr. *Meciszewski* w odpowiedzi oświadczył; że Senat Rcy nawykły jak był do panowania każdemu ruchowi Izby, mylnie zawsze tłomaczył Jéj attrybucye i własne swoje prawa. Odwoływał się więc do Art. 14. Konstytucyi, w moc którego Izbie służyły wszystkie Attrybucye Władzy Prawodawczéj. Co się zaś ma rozumieć przez Attrybucye Władzy Prawodawczéj? sądził, że Senatorom Delegowanym najlepiéj wiadomo. Twierdził daléj, że jak Senatowi służy prawo inicyatywy do prawa, tak Izbie służy Władza najwyższéj kontrolli nad wykonaniem praw w Kraju obowiązujących na drodze Ustawą Kardynalną przepisanéj, postanowionych; uważając więc stan obecny Kraju jako ścisle połączony z wykonaniem tych praw, właśnie obstawał przy wniosku swoim.

Delegowany Senator *Sobolewski* obstawał mimo to przy uczynionym przez siebie zarzucie i odwoływał się raz jeszcze do okoliczności, że Sprawozdanie Senatu drukiem ogłoszone będzie.

Assesor Sejmu Reprezentant A. *Z. Helcel*, sądził iż w przypadku obecnym możnaby póyść za śladem postępowania Izby w r. 1833. gdzie w podobnym przypadku, Sprawozdanie Senatu odesłanem zostało również do rozpoznania połączonym Kommissyom Prawodawczéj i Sejmowéj.

Izba, Wniosek Repr. Sekretarza Sejmu *Meciszewskiego* jednomyślnie w Uchwałę zamieniwszy, Sprawozdanie Senatu pod rozpoznanie Kommissyi o których mowa przesłać postanówiła.

W dalszym porządku działań Izby Repr. Sekretarz Sejmu *Meciszewski*, doniósł Izbie o nadesłanych przez Senat Rz. licznych projektach Skarbowych i innych Reskryptach, a zwzlędu iżby Kommissya Sejmowo Skarbowa miała czas wczesnie zastanawiać się nadniemi, domagał się pozwolenia Izby odczytania ich jeszcze na dzisiejszym posiedzeniu.

Za odebranym przeto zezwoleniem Prezydującego w Izbie, odczytal:

1. Reskrypt Senatu Rządzącego z dnia 28 Grudnia do L. 4473 polecający względom Reprezentancyi wdowę po śp. *Franciszku Gąsiorowskim* kontrolorze kassowym.
2. Reskrypt Senatu Rządzącego z d. 28 Grudnia do L. 6403 polecający względom Reprezentacyi *P. Józefa Sobierajskiego*, pełniącego dawniej obowiązki przy Kommissyi Hypotecznéj.
3. Reskrypt Senatu z d. 13 Grudnia 1837 r. do L. 7219 polecający względom

Reprezentacyi i do podwyższenia pensyi, dwudziestu kilku urzędników z różnych gałęzi Administracyi krajowéj i oświecenia publicznego. Przy odczytaniu Reskryptu tego zrobił uwagę, iż gdy Reskrypt powyższy ma na celu podwyższenie płacy Urzędnikom przez Senat poleconym, znajduję zaś się na liście polecónych P. Protomedyk Miasta *J. Jakubowski* nierozumiał, jakby można podwyższać płacę Urzędnikowi kiedy żadnéj; niepobierał.

4. Reskrypt Senatu z d. 22 Grudnia, do L. 7227 polecający względom Reprezentacyi P. *Kwaśniewskiego* celem opatrzenia Go funduszem na opędzenie kosztów fijakra, używanego do wizyty kliniki położniczéj.
5. Reskrypt Senatu Rządzącego z d. 30 Grud. do L. 7436 przesyłający Izbie 7 projektów do praw w przedmiotach Skarbowych.
6. Reskrypt Senatu Rgo z d. 30 do L. 7428 Grud. przesyłający Izbie Budget przychodów i Rozchodów na lata 1838. 1839 1840 i 1841. wraz z 7miu projektami w przedmiotach Skarbowych.

Gdy przy Reskrypcie tym, znajdowała się zakommunikowaną Nota JJWW. Rezydentów Trzech NN. Protektorów przy Rządzie Wgo. Miasta ustanowionych, adressowana do Senatu i pisana w języku Francuzkim, Sekretarz Sejmu Repr. *Meciszewski* ze względu na wykonaną przez Niego przysięgę i przepis Art. 23. Konstytucyi, oświadczył; iż jej odczytać nie może i wniósł, aby Izba zwróciła ją Senatowi Rmu, celem zastósowania jéj do przepisu wyżéj wspomnionego Artykułu.

Izba zgodnie z wnioskiem Sekretarza Sejmu notę o któréj mowa Senatowi Rmu zwrócić postanowiła.

Assesor Sejmu Repr. *A. Z. Helcel* znajdował wątpliwość, ażali projekta do prawa podatku gruntowego, i ściśnienia wolności handlu wódek, są przedmiotem ulegającym rozpoznaniu samej Kommisiyi Skarbowej, czyli też nad niemi Kommissya ta wspólnie z Kommissyą Prawodawczą naradzić się powinna.

Reprezentant *Leon Rudowski* mniemał, że wedle zwyczaju na dawnych Sejmach przyjętego, projekta podobne ulegały rozpoznaniu Kommissyi połączonych.

Repr: *Kajetan Florkiewicz* ze względu na zachodzącą trudność oznaczenia, jakie projekta, i rozpoznaniu których Kommissyi ulegać mają, żądał

ażeby w całey rozciągłości Jzbie odczytanemi zostały, i żeby poszczególnie co do każdego Jzba, stanowiła, do którey z Kommissyi Sejmowych odesłanym być ma.

Izba na zapytanie Prezydującego, zgodnie z Wnioskiem Repr: *Kajetana Florkiewicza*, ze względu na spoznioną porę czasu, Reskrypta Senatu, sub. 1° 2° 3° et 4° wymienione Kommissyi Seymowo Skarbowey przesłać, odczytaniem zaś innych na następującym posiedzeniu zająć się postanowiła.

Sekretarz Sejmu Reprezentant *Meciszewski* przed zamknięciem posiedzedzenia, poddał decyzyi Jzby wniosek, w którym na zasadzie doświadczenia nabytego na zeszłym Seymie, żądał, ażeby Jzba w celu uuiknienia stanowienia praw, nad któremi by dokładnie zastanowić się nie mogła, i które pozniey wykonanemi być nie mogą, postanowiła za zasadę, iżby wszelkie projekta do prawa przez Senat Rządzący do Izby wniesione, niezawisle od ich poźnieyszego (przyjęcia lub odrzucenia były drukiem ogłaszane, i tym sposobem mogły być poddane Sądowi znawców w Jzbie niezasiadających, którzy z swey strony Sąd Członków Reprezentacyi co do nich znakomicie sprostować mogą.

Assessor Seymu Repr: *A. Z. Helcel* zgadzając się zupełnie z wnioskiem Reprezentanta Sekretarza; Seymu, zapytywał tylko czyli projekta o których mowa, mają być drukowane przed lub po deliberacyi Kommissyi właściwych?

Sekretarz Seymu Repr: *Meciszewski* mniemał, że winny być drukowane nie zawiśle od deliberacyi Kommissyi Seymowych, koszt zaś ztąd wynikły wedla zdania jego wynadgrodzonym był stokrotnie wytrawieniem sięopinii co do Projektów wniesionych, i surowym rozpatrzeniem się w ich przepisach.

Delegowany Sędzia pokoju *Wojciech Kucieński* utrzymywał, iż wniosek Sekretarza Seymu iakkolwiek słuszny, nie mógł być jednak przyjęty za zasadę do wszystkich projektów wniesionych, zdaniem albowiem jego znajdowały się i takie, ktorych przyjęcie żadnej nie mogło ulegąć kwestyi; a których druk tym samym nieodpowiadał celowi przez Sekretarza Seymu wskazanemu w liczbie projektów takich wymieniał wszystkie; dotyczące prywatnych Osób lub Instytutów, projekta nadto przez szczególnych Reprezentantów do Jzby wniesione.

Sekretarz Seymu Repr: *Meciszewski* zwracał uwagę Delegowanego Sędziego Pokoju *W. Kucieńskiego* iż wniosek jego nie dotyczył wcale projektów przez Reprezentantów do Jzby wnoszonych, bo te iako inicjatywy Senatu niemające, niemogą być równie przedmiotem deliberacyi Kommissyi Seymo-

wych, ale tylko dotyczył projektów którym Rząd Krajowy udzieli inicyatywy.

Delegowany Sędzia Pokoju *Kucieński* obstawał mimo to przy potrzebie ustanowienia rożnicy, między projektami drukować się mającemi, a temi których druk był zbytecznym więc wniósł ażeby Jzba postanowiła, iż poodczytaniu każdego zosobna projektu, sama będzie decydować ażali druk jego ma być przedsięwzięty.

Repr: *Kajetan Florkiewicz* poparł wniosek Delegowanego Sędziego Pokoju *Kucieńskiego*.

Na zapytanie Prezydującego Jzba postanowiła zgodnie z wnioskiem Delegowanego Sędziego Pokoju *Kucieńskiego*, ażeby względnie druku każdego poszczególnie projektu do prawa, po odczytaniu jego stanowioném było.

Poczym Prezydujący napomniawszy Członków Zgromadzenia Reprezentantów, iżby w godzinie do otwarcia posiedzenia przeznaczonéj, w Sali Obrad znaydować się zechcieli, posiedzenie Seymowe do dnia następującego do godziny 10 z rana odroczył.

Hilary Meciszewski.
Sekretarz Sejmowy

ANNEX DO DYARYUSZA SEYMOWEGO POSIEDZENIA TRZECIEGO.

ZDANIE SPRAWY

o Stanie i położeniu Kraju

WOLNEGO NIEPODLEGŁEGO I ŚCIŚLE NEUTRALNEGO MIASTA KRAKOWA I JEGO OKRĘGU.

W ZGROMADZENIU REPREZENTANTÓW

NA DZIEŃ 28, GRUDNIA 1837. r. ZWOŁANEMU.

Wywiązując się z obowiązku włożonego na mnie Art. 104. Statutu urządzającego Zgromadzenia Polityczne, przystępuję do przedstawienia Wam Dostojni Reprezentanci! Obrazu działań publicznych i położenia kraju, w jakim go obieg upłynionego czterolecia postawił. A gdy do wiernego skreślenia tak ważnego przedmiotu należy obejrzenie ruchu każdej odnogi stanu społecznego, pozwólcie, abym każdej z nich w szczególności dotknął, postępując porządkiem przedmiotowi temu właściwym i tak:

Instytuta Religijne.

Religia Katolicka Apostolska Rzymska, jako Religia Kraju, była i jest zawsze przedmiotem szczególnej troskliwości Rządu, obok której inne

wyznania Chrześciańskie, jak równie i wyznania tolerowane doznają należnej im opieki. Lubo w skutku zbiegu nadzwyczajnych okoliczności Dyecezya Krakowska pod względem zarządu chwilowo była podzieloną, w upłynionych atoli latach na nowo połączona, pod zarządem jednego Administratora zostaje. Troskliwość Rządu i pobożność mieszkańców przyczyniała się do utrzymania Swiątyń Pańskich w przyzwoitym stanie, rościągając się równie do Miasta jak i do Okręgu; i tak: jeden z nich nowo z gruntu wznosi się, inne rozprzestrzenionemi zostały w miarę potrzeby, inne nareszcie zrestaurowanemi, lub znacznym nakładem pobożnych fundatorów kosztownie są przyozdobianemi, — a mianowicie w Kościele Katedralnym kosztem prywatnych fundatorek dwie Kaplice wewnątrz tak są upiękniane, iż pod względem smaku i kosztowności, do pierwszych ozdób téj Swiątyni należeć będą. Kościół S. Katarzyny, jako znakomity zabytek starożytności, dla uchronienia go od zupełnego upadku, pokryty został z funduszu ostatnim Budgetem przeznaczonego i z składek dobrowolnych. Bazylika S. Piotra, do któréj Parafia po rozebraniu opustoszałego Kościoła WW. Swiętych została prze niesioną, ciągle jest restaurowaną. W Okręgu budowa z gruntu Kościoła Parafialnego w Krzeszowicach znacznym nakładem Kollatorki wznosi się, jak równie Kościoł Parafialny w Jaworznie kosztem skarbu publicznego powiększony, jest na ukończeniu, a Plebania i zabudowania gospodarskie już są ukonczonemi. Kościoły w Morawicy, Liszkach, Bolechowicach, Giebultowie, wyrestaurowane, nadto w Bolechowicach nowa Plebania wystawiona.— Uporządkowanie miejsc na spoczynek ciał przeznaczonych nie uszło baczności Rządu.— Nabytym został grunt na rozprzestrzenienie Cmentarza Jeneralnego w Krakowie i poczyniono przygotowania do obwiedzenia go w roku przyszłym murem, oraz urządzenia podług planu upięknienia na ten cel przysposobionego. Podobnież po Parafiach w Gebułtowie, Liszkach, w Bobrku, Sance i Regulicach Cmentarze nowo urządzone, jedne wałami otoczone, drugie murami obwiedzione zostały, w miarę nastręczającéj się miejscowéj sposobności, a to z funduszu pokładnego w administracyi Rządu znajdującego się. — Co do urządzenia Hierarchii Kościoła S. Anny przygotowany projekt pod rozpoznaniem właściwych Władz zostaje, podobnież jak i Kollegiaty WW. Swiętych. — Że zaś Zgromadzenie XX. Kanoników Grobu Chrystusowego w skutku suppressyi onegóż w Królestwie Polskiem, wygasło,

Rząd zajmuje się zaprojektowaniem przeznaczenia majątku tegóż Zgromadzenia przy Kościele S. Barbary istniejącego, w sposób celowi fundatorów odpowiadający, jak równie użycia gmachu, który rzeczonemu Zgromadzeniu do użytku był oddanym. A gdy zależy Rządowi na tém, aby kraj opatrzony był w potrzebną liczbę usposobionych Kapłanów, poczynione są kroki z obowięzujące Alumnów Seminarium Dyecezalnego do uczęszczania na Wydział Teologiczny, ile że przepisy Krajowe tym tylko Kandydatom prezenty na Beneficia od Kollacyi Rządu zależące udzielać pozwalają, którzy kurs Nauk Teologicznych bądź w Uniwersytecie Krakowskim, bądź w Państwach Trzech Najjaśniejszych Opiekuńczych Dworów, ukończyli.

Co do funduszów Duchowieństwa, te o ile w Kraju tutejszym znajdują, się i na własnościach ziemskich są oparte, zmniejszyły się wprawdzie przez zniżenie czynszów, które, Włościanie na posiadłościach ziemskich osiedli, wedle pierwiastkowego obrachowania, w skutku postanowienia byłej Kommissyi Organizacyjnéj uczynionego, opłacać byli powinni; lecz zaprzeczyć nie można, aby krok ten nie był konieczną następnością, jak skoro uznaném zostało, iż wedle powyż rzeczonego obrachowania, Włościanie byli przeciążonemi.— Stratę z tąd poniesioną wynagrodzono Duchowieństwu zniżeniem podatku Offiary z 40. do 24. grosza zwykle z Dóbr opłacanego, a tém samém porównano go w opłacaniu tego podatku z innemi posiadaczami Dóbr Ziemskich.— Co do funduszów w Królestwie Polskiem położonych, takowe w skutku zaprowadzonego Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w dochodzie od kapitałów o $1/5$ część zostały zmiejszonemi, i gdyby nie zachodząca okoliczność, iż procenta od Listów Zastawnych pobierane, podciągnięte są pod opłatę podatku offiary, tudzież że spory o tytuł należności samych kapitałów wstrzymują poniekąd pobór dochodu z tego źródła, regularność w pobieraniu prowizyi, aczkolwiek do $1/100$ zredukowanych, wynagradza mozolne upominanie się o windykacyą tychże, której Instytuta, dopóki te kapitały były na Dobrach lokowane, doznawały.

Rząd krajowy nie przestaje także przedsiębrac wszelkich kroków w mocy jego zostających, które zmierzają do usunięcia przeszkód tamujących odbieranie tak kapitałów, jak i prowizyi, równie jak uwolnienia ostatnich od opłacania z nich podatków, o ile uważa, iż uciążenie Instytutów nastąpiło.— Ze zaś w skutku zmniejszenia się dochodów kościołów Parafial-

nych, należało opatrzyć fundusze plebanów w sposób postanowieniem Kommissyi Reorganizacyjnej wskazany, zarządzonem zostało wyśledzenie intrat plebanii, któreby w tym wypadku znajdować się mogły, po uskutecznieniu czego uzupełnienie ich Congrui zostanie Izbie Reprezentacyjnej przedstawionem.

Wreszcie, ponieważ w skutku Traktatu między Najjaśniejszemi Opiekuńczemi Dworami w r. 1815. zawartego, tudzież późniejszych konwencyj, JEGO Cesarsko-Królewsko-Apostolska Mość Najjaśniejszy Cesarz Austryi krainy téj wspaniały Protektor raczył najłaskawiéj zwrócić własnemu przeznaczeniu fundusze za epoki Rządów swych w Galicyi zachodniej na fundusz powszechny Religijno Instytutowy powzięte, i już część tychże która się znajdowała w rękach Cesarsko-Austryackiego Rządu i składała się z Obligacyi, równie jak prowizye zaległe, od tychże Obligacyi przypadające, są już odebrane, lub w traktacie odebrania znajdują się, nie pozostaje, jak odzyskać od Rządu Królestwa Polskiego resztę tego rodzaju funduszów, gdy Tenże mocą Układu z Rządem Cesarsko-Austryackim zawartego, przyjął obowiązek wynagrodzenia tutejszych Instytutów w tém, coby im z ogólno-Instytutowego funduszu jeszcze należeć mogło; jakoż poczynione zostały do Rządu Królestwa-Polskiego kroki, obejmujące żądanie obrachowania się i realizacyi i spodziewać się należy, że zadosyć uczynienie w krótce nastąpi, jak skoro Kommissya Centralna Likwidacyjna Królestwa Polskiego zajmująca się ich obliczeniem, dzieło swe ukończy.

Stosownie do podanego przez Konsystorz Generalny Wykazu, znajduje się przy Kościele Katedralnym i wszystkich Kościołach Parafialnych, Duchownych swieckich różnego stopnia 108.— W siedmnastu klasztorach płci mężkiej Zakonników 209. w Dziewięciu Klasztorach Płci Żeńskiej Zakonnic 119. w Seminarium Rektor i Professorów 5. Allumnów 39.— W Domu Emerytów Kapłanów 10.

Oświecenie.

Trzy Nayjaśnieysze Opiekuńcze Dwory, zesławszy w roku 1833. Kommissyą w celu reorganizacyi Kraju, zwróciły w tenczas równie Swe oko troskliwe i na wychowanie publiczne; jakoż Kommissya Reorganizacyjna rozpoznawszy stan tutejszych zakładów naukowych i uznawszy potrzebę zaprowadzenia w nich takich zmian, jakich, przyjęte do reorganizacyi zasady i okoliczności miejscowe wymagały, w miejsce ustaw które pod ów czas obowięzywały, a które ustały z wielokrotnie zmienionych przepisów ułożyła Statuta tak dla Uniwersytetu jak dla Lyceum i przepisawszy nowy plan nauk dla tych obydwóch zakładów, upoważniła Rząd Krajowy do zaprowadzenia Szkoły Technicznej w miejsce ówczasowego drugiego Lyceum S. Barbary, jako zakładu, który ułatwiając zastósowanie teoryi Fizyczno-Matematycznych do rolnictwa, rzemiosł i handlu, mógłaby kształcić młodzież w każdym z tych trzech rodzajów przemysłu, celem stania się użytecznemi krajowi.

Rozwinięte zaraz w roku 1833. na zasadach nowo zakreślonych zakłady naukowe, a mianowicie Uniwersytet i Lyceum S. Anny, wiernie i z pożytkiem młodzieży wywięzują się obowiązkom ważnego swego powołania. Uporządkowane i zbogacane codziennie Gabinety i Muzea, szczególniej w Wydziale Lekarskim, któremu przy ostatniej reformie takowe w bardzo podupadłym stanie oddane były, świadczą o pochwały godnem poświęceniu się Proffessorów tego Wydziału, starających się postawić nauki w nim wykładane na stopniu, któryby obudzał powszechne zaufanie i dostarczał nam na potrzębę miejscową zdatnych Lekarzy, Chirurgów i Farmaceutów.. Przepisy na nowych Statutach oparte a zmierzające do ułatwienia Uczniom Wydziału Lekarskiego w ciągu nauk praktyki we wszystkich Szpitalach publicznych już w części wykonanemi zostały, przeniesieniem Kliniki Akuszeryjnej do Szpitala S. Łazarza, w części do wprowadzenia za urządzeniem Szpitali pozostają.

W roku 183²/₃ liczono Uczniów w Uniwersytecie 265. w latach zaś od r. 183³/₄ do 183⁶/₇ w przecięciu uważając, uczęszczało na wszystkie Wydziały rocznie 271. z tych otrzymali stopnie: w Wydziale Teologicznym stopnia Doktora ubiega się obecnie o takowe 3. W Wydziale Prawnym otrzymało Doktorat 4. W Wydziale Medycznym Doktorat 15. Magisteryat 7. W Wydziale Filozoficznym otrzymało Doktorat 3.

Nie można tu przemilczeć iż stan Gmachów Uniwersytetu zasmucający przedstawia widok, szczupłe bowiem fundusze na utrzymanie budowli tych przeznaczone nie dozwalały dotąd przedsiębrać ważniejszych restauracyi, jako wielkie koszta za sobą pociągających, szczególniej zaś Kollegium większę mieszczące w sobie kosztowną Bibliotekę, dziś dla nieuporządkowania lokalów i ich szczupłości nie mogącą bydź systematycznie ułożoną, a zagrożoną zgnieceniem z powodu opustaszałości dachu, jako bardzo w wiązaniach osłabionego, wymaga niebawnej i kosztownej reparacyi, jeżeli uniknąć chcemy większych daleko szkód jakieby z opuszczenia tego wyniknąć mogły.

Co do Lyceum S. Anny, takowe liczyło w latach od roku 183$^{3}/_{4}$ do 183$^{6}/_{7}$ w przecięciu Uczniów 392: z tych otrzymywało promocyą do Uniwersytetu 39. wielu zaś przeniosło się do Szkoły Techniczcéj, któréj użyteczność już taż sama okoliczność wykazuje.

Co do Szkoły Technicznéj, lubo szczupłość funduszów, które na uposażenie Lyceum S. Barbary służyły, a które na utrzymanie Szkoły Technicznéj obróconemi zostały, nie pozwalała jéj dotąd nadać takiego rozwinięcia jakieby z ważnego swego przeznaczenia mieć mogła, przecież starał się Rząd Krajowy, ażeby w miarę nastręczającéj się sposobności, dać jej popęd ile możności na pożytek młodzieży wpływać mogący i posłużyć do usposobienia uczniów ku przyjęciu wyższych nauk, które z zupełnem tego zakładu rozwinięciem wykładanemi bydź mają, Przygotowany w tym celu Etat znaczne w prawdzie przedstawia wydatki, lecz pożytki które nam zakład ten rokuje, przeważają ofiarę, którą krajowi na ten cel złożyć wypada, bądź na uposażenie Nauczycieli, bądź na opatrzenie Gabinetów, bez których wykład tej natury nauk, nie mógłby przynosić oczekiwanych korzyści. Szkoła Techniczna liczyła w roku 183$^{4}/_{5}$ zapisanych Uczniów 268, otrzymało promocyą 90 w Szkole Malarskiéj było 32. w roku zaś 183$^{5}/_{6}$ liczba uczniów wynosiła 352 otrzymało promocyą 142. w szkole malarskiéj było 27. nareszcie w roku 183$^{6}/_{7}$ liczba Uczniów wynosiła 370 z których otrzymało promocyą 182. W nowo otworzonéj przy Szkole tej Katedrze handlowéj dla subjektów i Praktykantów znajduje się liczba Uczniów 52.

Rząd Krajowy uczynił kroki względem pozwolenia do uczęszczania uczniom z pobliskich Cyrkułów Galicyi Ces: Austryjackiéj na nauki do tutej-

szych Szkól Technicznych i Korrespondencya, która w tej mierze jest prowadzona daje nadzieje, iż kroki te bezowocnemi nie zostaną.

W Szkołach Klasztornych Płci Żeńskiej od r. 183³/₄ do 183⁶/₇ było w przecięciu rocznie uczennić 376. Na pensyach Panien. 243 w siedmiu Szkołach początkowych miejskich płci Męzkiej Uczniów 468; w58iu Szkołach początkowych wiejskich Chłopcó w 1885, dziewcząt 1290. tudzież Starozakonnych obojga Płci 60. wszkole S: Łazarza na Wesoły Chłopców 28, dziewcząt 22.

Senat Rządzący przekonany o potrzebie ułatwienia młodzieży w Okręgu pobierania nauk przygotowawczych, utworzył w r. 183⁵/₆ w Mieście Chrzanowie Szkołę Wydziałową z dwóch Klass złożoną liczącą uczniów 71. niemniej zaprowadzoną została w roku 1836 Szkoła Wydziałowa dla Starozakonnych w Mieście Kazimierzu przy Krakowie, dziś z względu zbliżenia iéj użyteczności ku powołaniu, któremu się szczegolniéj Klassa Starozakonnych poświęca na Szkołę przemysłowo-handlową zamieniona. Szkoła Starozakonnych na Kazimierzu liczyła w przecięciu Uczniów Płci męzkiej 75. dziewcząt 92. i jest utrzymywaną funduszem Gminy Starozakonnych Obwodu Kazimierskiego.

Rząd Krajowy zważając potrzebę zwrócenia szczególnéj troskliwości na początkowe naukowe zakłady i uważając że takowe nie ze wszystkiem odpowiadały celowi swojego przeznaczenia, bądź dla braku lokalów, bądź dla niedostatku usposobionych Nauczycieli, badź to nakoniec dla niestosownie ułożonych dotąd zakresów szkolnych, zatwierdził przygotowany przez Dozór Szkół początkowych nowy rozkład zakresów szkolnych do położenia i sposobności miejscowéj uczęszczania dzieci z pobliskich wsi zastósowany, a nakoniec zajmuje sie budowaniem szkół w wielu punktach, gdzie większa zamożność mieszkańców, więksszą łatwość do posiadania materyałów podaje.

Gdy wzrost lub upadek Drukarń, lub Księgarń, może się niejako uważać za miarę rozszerzającego się lub niknącego zamiłowania nauk i stopnia oświecenia, przeto nie będzie zbytecznem przytoczyć stan tychże, jaki w przeciągu 4. upłynionych lat okazywał się, J tak wedle złożonych przez Komitet Cenzury wyjaśnień znajdowało się w obiegu lat rzeczonych Drukarń 5. Księgarń 4. Prass litograficznych 3. Czytelni 4. Z tych zamknięto Drukarnią 1. Księgarnią 1. — Wydano dzieł i rozpraw ścisłe naukowych 83, Historycznych 2, Religijnych 10, Literackich i Poetycznych 27. — Co do pism czasowych, w ciągu upłynionych lat czterech wychodziło ich 16.

których liczba zmniejszyła się dla niedostatecznéj ilości prenumeratorów, obecnie zaś wychodzi Gazeta Krakowska, Zbieracz Literacki, Pamiętnik Naukowy, Rocznik Towarzystwo Nauk. Pamiętnik Farmaceutyczny Rocznik Instytutu Klinicznego, i Dziennik Ogrodniczy.

Sprawiedliwość

Bieg Sprawiedliwości odbywał się stósownie do Organizacyi Sądownictwa opartéj na przepisach Ustawy Konstytucyjnéj w r. 1833. przez Trzy Najjaśniejsze Opiekuńcze Dwory poprawionéj, w skutku któréj zaprowadzonym został Sąd III. Instancyi z attrybucyą Sądu Kassacyjnego i odsądzenia spraw do téjże ostatniéj Instancyi od Sądu Appellacyjnego wywołanych. Utworzone także zostały na téjże saméj zasadzie Sądy podsędkowskie do Sądzenia Spraw Policyjnych w miejsce Wójtów Gminnych, którym sądzenie tych spraw przez kartę Konstytucyjną powierzoném było. Swieżo ogłoszone zmiany w rzeczonéj Ustawie poruczają na przyszłość sprawowanie téj władzy Dyrekcyi Policyi i Kommissarzom Dystryktowym, co jednak z powodu nie ukończonéj jeszcze organizacyi tychże Władz w wykonaniu zawieszoném zostaje. —

Odebrane Rapporta od Władz Sądowych, przedstawiają następujący Obraz spraw w obiegu upłynionego 4. lecia odsądzonych, a mianowicie:

W PIĘCIU OKRĘGACH SĄDU POKOJU.

było spraw 29,990. Z tych ugodzono 7617.
osądzono 14,835.
pojednano 156.
odesłano 860.
spadło 5,881.
razem 29,349.

Uorganizowano Opiek 1967. — Odbyło się Rad Familijnych 2,466.

TRYBUNAŁ I. INSTANCYI.

miał w ogóle Spraw Cywilnych i handlowych 3,263.
poprawczych i kryminalnych 1,202.
z tych odsądził w pierwszéj Kategoryi 3,235.
w drugiéj » 1,068.

SĄD APPELLACYJNY.

miał spraw Cywilnych	»	1,939.		
hypotecznych	»	73.		
Kryminalnych i poprawczych		340.		
Policyjnych	»	1,109.		
Z tych odsądził w pierwszéj Kategoryi		1602.	spadło per non sunt	280.
w drugiéj	»	56.	dtto	7.
w trzeciej	»	333.		
w czwartéj	»	1,084.		

SĄD III. INSTANCYI.

Miał w ogóle spraw Cywilnych	»	450.
hypotecznych	»	30.
kryminalnych	»	71.
z tych odsądził w pierwszéj kategoryi		428.
w drugiej	»	29.
w trzeciej	»	69.

W V^ciu OKRĘGACH SĄDÓW PODSĘDKOWSKICH.

Odsądzono Spraw Policyjnych 9,845.
pozostało do osądzenia 562.
w sprawach kryminalnych i poprawczych

na drodze Jnstrukcyi summarycznej zrobiono protokołów » » 1231.
odsądzono spraw kradzieży leśnych 6717.

Ponieważ Sądy Podsędkowskie jako nowa Instytucya w epoce reorganizacyi kraju tutejszego zaprowadzona, rozpoczęły urzędowanie swoje z dniem 15. Września 1833. r. początek zaś każdego roku etatowego zaczyna się od dnia 1. Czerwca, przeto dla uzupełnienia czynności w Wydziale karnym odbytych, domieszczonem tu zostaje, iż Wójci Gmin Miejskich i Okręgowych w kwartale I. roku Etatowego 183³/₄. w moc ówczasowych przepisów odsądzili spraw Policyjnych w ogóle 222.

Dyrekcya Policyi odesłała Sądom Podsędkowskim spraw 4052,
odsądziła — — 249.

Przez przeciąg 4ch lat upłynionych Senat Rządzący w Policyjnych przestępstwach ułaskawił — — 222.
złagodził wyroków — 397.
na inny rodzaj kary zamienił 56.
odmówił ułaskawienia osobom — 363.

Co do wyroków kryminalnych i poprawczych
ułaskawił — — 6.
złagodził — — 39.
na inny rodzaj kary zamienił — —
odmówił ułaskawienia osobom — 123.

Kara śmierci w tym przeciągu czasu miejsca nie miała.

Gdy dało się spostrzegać, iż liczba więźniów powiększa się, już to przez przybywanie nowych zbrodniarzy, już to przez powrót dawniej karanych, przyczyną zaś tego pomiędzy innemi było zepsucie z udzielania sobie wzajemnych przewrotnych wyobrażeń wynikające, tudzież porozumiewanie się po za domem kary z uczestnikami występków, przeto starał się Rząd Krajowy za pośrednictwem utworzonego Komitetu Nadzorczego, już to zaprowadzeniem nauk religijnych, wpływać na ich poprawę, już nareszcie oddzieleniem Inkwizytów od osądzonych i mniej zepsutych od nałogowych zbrodniarzy, zapobiedz kommunikowaniu się ich wzajemnemu. Brak dotychczasowy oddzielnego gmachu nie podał sposobności odosobnienia zupełnie inkwizytów od osądzonych — a że doświadczenie okazało, iż używanie więźniów do robót pnblicznych po za gma-

chem detencyi, nie tylko daje im okazyą do ucieczek, i porozumiewania się z zbrodniarzami po wysiedzeniu kary na wolność wypuszczonemi, ale nadto zacierając w nich wszelki wstyd będący jedyną nadzieją ich poprawy, dopełnia ich zepsucia, przeto Rząd Krajowy przedstawia Izbie Sejmowéj projekt do prawa znoszącego zaostrzenie kary robotą publiczną, a na tomiast zaprowadzającego zatrudnienie wszystkich uwięzionych robotami wewnątrz więzienia zdolnościom ich odpowiadającemi.

Co do ustawodawstwa Cywilnego, gdy czuć się daje potrzeba urządzenia hypoteki kopalń i stosunków posiadaczy tychże względnie Skarbu publicznego i policyjnych urządzeń, zaczem przygotowany został w téj mierze projekt i takowy Izbie Sejmowéj drogą Konstytucyą wskazaną przedstawiony zostanie.

Policya.

Policya, któréj powołaniem jest utrzymywać porządek wewnętrzny i zapobiegać występkom, dokłada wszelkiego usiłowania, aby celowi swemu odpowiedziała.— Szczupłość atoli Gmachu w którym taż Dyrekcya Policyi urzęduje, a szczególniéj lokalów na areszta urządzonych, wzniecającą obawę wywiązania się pomiędzy aresztowanemi chorób zaraźliwych, wskazuje potrzebę obmyślenia innego obszerniejszego Gmachu, któryby tak Bióra jak Areszta w sposób dogodniejszy mieścił. Nastręczenie sposobności zarobkowania i przymuszenie do niéj tych, którzy nie mając żadnych środków uczciwych utrzymywania się na drodze kradzieży i oszustwa szukają nie prawych zysków, a których liczba coraz więcéj pomnaża się, wskazuje konieczność lepszego uorganizowania zakładu, gdzieby szukający pracy znaleść takową łatwo mogli, a włóczęgi i próżniacy nazwyczajanemi byli do użytecznieyszego życia. Dyrekcya Policyi przeto pod sterem Rządu gorliwie urządzeniem Domu Pracy zajmuje się. Że jednak gmach rządowy, dotąd na Dom Pracy zajęty, pomimo przedsiębrania wewnętrznych reperacyj okazuje się bydź za szczupłem, a nawet z względu położenia swojego niedogodnym, Rząd przedsięwziął obmyślenie innego za miastem położonego, któryby obszernością swoją i wyborem miéjsca

usunął niedogodności, jakie dotychczasowe ulokowanie Domu Pracy przedstawia. Gdy nakonicc urządzenie na jednostajną stopę Wag i Miar w Kraju, było od dawna pożądanem, przedsięwzięcie takowe już w całym kraju zaprowadzonem zostało. Znajdujące się w składzie Rządowym i u Władz do cechowania tychże Miar i Wag upoważnionych dokładne Autentyki, podają każdemu handlującemu sposobność opatrzenia się w normalne miary i wagi, których utrzymywanie po miejscach do handlu przeznaczonych, Władze Policyjne w całym kraju ściśle przestrzegają,

---

Gospodarstwo Kraiowe,

a mianowicie handel, z uwagi na ścieśnione Kommunikacye z Ościennemi Państwami, nie mógł dotąd w kwitnącym utrzymywać się stanie; szczególniej zaś handel Win z względu na zaszłe urządzenia, iż takowe w prost z Austryi do Królestwa Polskiego są expedyowane, w ostatnich czasach wiele ucierpiał; a lubo czynione w téj mierze kroki, nie przyniosły dotąd pożądanego owocu, spodziewać się jednak należy iż uczyniona nam z strony Trzech Najjajaśniéjszych Opiekuńczych Dworów nadzieja zwolnienia stosunków z Jch Państwami, już z strony Najjaśniejszego Cesarza Austryi do skutku przywiedziona, ożywi tę gałęź przemysłu równie jak i warsztaty nasze, z powodów powyższych mało dotąd zatrudnione.

Rolnictwo z przyczyny nizkiej ceny ziemiopłodów, nie urodzajów jakie się w roku bieżącym czuć dały, a nakoniec już od lat kilku panującego pomoru bydła, nie przynosi korzyści, jakieby usiłowaniom i nakładom czynionym odpowiadać mogły. Stan ten jednak rzeczy od stosunków zewnętrznego handlu ponajwiększej części zawisły, i na nadziei poprawienia się takowych opierający się, nie już tylko w naszym Kraju, lecz i w Ościennych Państwach czuć się daje. A gdy pomór bydła może bydź uważanym jako jedna z Klęsk największych, która rolnika w tych czasach dotyka, projektuje

Senat zaprowadzenie stowarzyszenia się obowiązkowego właścicieli bydła rogatego, mające na celu nie już tylko zapobieżenie szerzeniu się zarazy, ale nadto wynadgrodzenie szkód indywidualnie ponoszonych.

Ludność

Zebrane wiadomości Statystyczne z obiegu upłynionych lat 4. wykazują stan ludności następujący:

w Mieście Krakowie w roku 183³/₄ było tak Chrześcijan jak
Starozakonnych 36352
w Okręgu 90081
Razem 126433.

W roku 183⁶/₇ było:

w Mieście Krakowie	Chrześcijan	25574.	
	Starozakonnych	11453.	
w Okręgu	Chrześcijan	91515.	
	Starozakonnych	2920.	razem 131462.
			Różnica o 5029. więcej

Stosownie do uwag Policyi Lekarskiej, do zmniejszenia ludności przyczyniły się znacznie grassujące choroby, a mianowicie w roku 1834. grupp i dyarya, oraz wywiązane z tych następnie choroby piersiowe. W roku 1835 złośliwa ospa, której przez energiczne szczepienia Ospy zachowawczej rozszerzyć się nie dozwolono.— W roku 1836. okazała się skarlatyna i odra, która wielką śmiertelność szczególniej między dziećmi zrządziła. Nakoniec w roku 1837. Nawiedziła nas cholera, lecz charakter tejże nie był tak niebespiecznym jak w roku 1831. a z tąd i mniej ofiar za sobą pociągnęła. W ciągu lat 4ch wymienionych, nie naturalną śmiercią zeszło osób 66. Z tych przypadkowo straciło życie 46. Samobójstw było 20. Najmłodszy Samobójca liczył lat 19. najstarszy 75.

Instytuta

NA PRZYTUŁEK CHORYM I UBOGIM SŁUŻĄCE.

Zakład Towarzystwa Dobroczynności zasługujący się zawsze z jednostajną gorliwością sprawie publicznej, i w ciągu upłynionych 4ch lat poświęcał obywatelskie swe usługi cierpiącej ludzkości. Wykaz osób ubogich, z przecięcia lat powyższych obrachowany, które w zakładzie tym przytułek znajdowały, i znalazły przyzwoite opatrzenie jest następujący:

było rocznie Mężczyzn 139. Kobiet 301. Chłopców 39. Dziewcząt 32.
Umarło w przeciągu 4ch upłynionych lat osób 227. wyszło na zawsze 28. Oddano do terminu i służby Chłopców i dziewcząt 79.

Gdy w roku 183⁵/₆ znalazło się wiele dzieci przez Rodziców opuszczonych, których pomieszczenie w Domu pracy w śród zepsutych indywiduów było nie podobnem, bez narażenia ich na przyjęcie złych nałogów, Rząd Krajowy uznał za potrzebne przeniesienie tychże na Zamek i umieszczenie pod Opieką Towarzystwa Dobroczynności, opatrując ich potrzeby i naukę funduszem na utrzymanie Domu Pracy naznaczonym. Sierot takich znajdowało się:

w roku 183⁵/₆ Chłopców i dziewcząt	81.
wyszło do terminu i służby	28.
umarło » »	6.
w roku 183⁶/₇ Chłopców i dziewcząt	62.
wyszło do terminu i służby	17.
umarło » »	4.

SZPITAL BRACI MIŁOSIERDZIA z funduszów Potrynitarskich ponajwiększej części utrzymujący się, mieścił w 4ch upłynionych latach, 392, chorych, z tych wyzdrowiało 330, umarło 38.

SZPITAL S. ŁAZARZA mieścił w obiegu 4ch upłynionych lat 7476, chorych z tych wyzdrowiało w powyższym okresie czasu 6272 osób, umarło 1076, pozostało z końcem roku 1836/7 128 osób. W przecięciu rocznem było dzieci 353, oddano na wieś do karmienia w ciągu lat 4ch dzieci 1032, utrzymywano w Szpitalu rocznie 95, umarło na wsiach i w Szpitalu w cią-

gu lat 4ch dzieci 754, pozostało z końcem roku 1836/7 w Szkole Szpitalnéj 40, w Szpitalu u mamek 17, na wsiach u mamek 529.

Przyczyną śmiertelności w tym zakładzie jest ponajwiększéj części nie odpowiedający przeznaczęniu i za szczupły lokal, albowiem dwie sale większe wpływu słońca zupełnie pozbawione, i kilka ciasnych i nizkich niegdyś Celek zakonnych, przepełnione bywają choremi gorączkowemi i rannemi; z tąd ciągle w tym Szpitalu panuje gangrena szpitalna tak wiele ofiar chłonąca. Zbyt często podczas gwałtownych mrozów część chorych nie mogących dogodnego znaleść przytułku w przeludnionych celach, zalega nie opalane i cugami mroźnego powietrza przerzynane korytarze. Wszelkie przez Rząd przedsiębrane środki ku usunięciu smutnego stanu rzeczonego zakładu i okazywana przez Radę Gospodarczą troskliwość w bezpośrednim Szpitala tego zarządzie, przyczyniając się jedynie do zmniejszenia złego, nie zdołają go zupełnie usunąć i jedynie rozprzestrzenienie lokalów przez zamierzone przybudowanie Pawilonu zdoła onemuż zaradzić.

SZPITAL SYFILITYCZNYCH I OBŁĄKANYCH.

Zebrane Rapporta wykazują, iż w Szpitalu Syfilitycznych w przecięciu 4ch lat upłynionych było na kuracyi rocznie Mężczyzn 173. } razem 371.
Kobiet 198.

wyleczonych 343, umarło w 4ch latach 21, uszło osób 30.

Liczba chorych w stosunku do dawnych lat, więcéj jak o połowę powiększyła się.

W Domu obłąkanych w ciągu lat 4ch było Mężczyzn 140. } razem 235.
Kobiet 95.

Wyszło wyleczonych Osób 155, umarło 48.
W ciągu lat powyższych przybyło osób szalonych z pijaństwa 47, z których zmarło 13. Dwóch liczyło zaledwie lat 18.

Gmach mieszczący dotąd Szpital Syfilitycznych i obłąkanych, oprócz tego iż zawaleniem się grozi, jako wilgotny i do opalania dostatecznego nie podobny, bynajmniej nie odpowiada swojemu przeznaczeniu; z kąd wypływa, iż nietylko kuracye radykalne osób tam znajdujących się z trudnością przychodzą, ale nadto z powodu przedłużenia chorób. Skarb na po-

niesienie większych wydatków jest narażonym, niżeliby umieszczenie chorych w przyzwoitym lokalu za sobą pociągało. W domu obłąkanych zupełnie Kościołem S. Krzyża ocienionym, promienie słońca do większéj liczby cel nigdy nie dochodą, z tąd w tychże celach rok cały wilgotna stęchlizna czuć się daje, a w zimie dotkliwe dokucza zimno, z téj przyczyny między obłąkanemi panuje skorbut i puchlina.

Tym dolegliwym skutkom z niedogodności lokalu wynikającym, inaczéj zaradzić nie można, jak przeniesieniem obydwóch rodzajów chorych do innego gmachu; a że takowego pomimo najtroskliwszego wyszukiwania obmyślić nie można, nie pozostaje inny środek, jak pospieszyć z budowaniem rozpoczętego już Pawilonu przy Szpitalu S. Łazarza, który w połączeniu z gmachem rzeczonego Szpitala, mógłby mieścić razem wszystkich chorych w sposób przyzwoity i oszczędność wydatków przez zaprowadzenie innéj Administracyi zapewniający. A gdy prywatne dobrowolne offiary na ten cel ludzkości poświęcone, których zbieraniem Kommitet z Obywateli tchnących miłością dobra publicznego złożony, zajmuje się, nie będą mogły wystarczyć tak wielkim wydatkom, jakie fabryka ta z pośpiechem i energią prowadzić się winna, za sobą koniecznie pociągać musi, nie obejdzie się aby Skarb Publiczny nie poszedł w pomoc w osiągnieniu tego szlachetnego i pod każdym względem użytecznego celu, który nie już tylko cierpiącym ulgę przyniesie, ale nadto w przyszłości o wiele wydatki na utrzymanie zakładów tych zmniejszy, odpowiadając widokom Najjaśniejszych Opiekuńczych Mocarstw, które Komitet do urządzenia Szpitali w kraju tutejszym ustanowiły, zajmujący się czynnie poruczonem Mu dziełem.

SZPITAL GMINY STAROZAKONNYCH W KAZIMIERZU.

Z obiegu 4ch lat upłynionych wykazuje się następujący stan ruchu chorych w Szpitalu Starozakonnych na Kazimierzu.

było chorych Mężczyzn 921. }
Kobiet 961. } razem 1882.
wyzdrowiało 1567. umarło 201. }

Budowle.

Oprócz Fabryk prywatnych w ciągu 4ch upłynionych lat przez Właścicieli w mieście Krakowie prowadzonych, które obejmują domów nowych 44, a z gruntu wyrestaurowanych 75, Rząd Krajowy zajmował się restauracyą Budowli Rządowych, o ile szczupłe na ten cel Budgetem odkazane fundusze dozwalały. A lubo z mocy postanowienia Izby Reprezentacyjnej należało zająć się restauracyą gmachu Sukiennice, przecież, gdy z jednéj strony potrzeba nabycia i wynagrodzenia własności prywatnych Gmach ten otaczających, w wykonaniu swém napotykała trudności zrządzające przewłokę, z drugiej strony zaś odbierane rapporta zasmucające o stanie śmiertelności w Szpitalu S. Łazarza i oznajmiona z strony Wysokich Dworów Rządowi tutejszemu Wola, aby urządzeniem Szpitala tego niezwłocznie zajęto się, tudzież stan opustoszałych Gmachów, w których Szpitale Rządowe mieszczą się, nakazywały obmyśleć środki zapobieżenia grożącemu nieszczęściu i szerzącemu się złemu, Rząd Krajowy spodziewając się, iż Jzba Reprezentacyina krok ten jego za usprawiedliwiony uzna, odłożywszy do późniejszej chwili przywiedzenie do skutku restauracyi Sukiennnic, zajął się rozpoczęciem budowy nowego Pawilonu Szpitala, i część funduszów na restauracyą Sukiennic przeznaczonych, na ten cel poświęcił.

Nadto wybudowano Kanałów publicznych sążni 184.— prywatnych, z funduszów od Konsumcyi mięsa pobieranych sążni 723. — W ogóle Kanały publiczne wynoszą na teraz długości sążni 3281.

Kanały prywatne « « 1266.

Razem sążni 4547.

Wykonane wybrukowanie wielu Ulic, zaprowadzone w znaczniejszych puktach trotoary z kamienia porfirowego i piaskowego, zrobiona nowa droga od przedmieścia Nowy świat pod składy Rządowe, droga przez wieś Grzegórzki na sposób Mac-adama urządzona, drogi na przedmieścia wychodzące kamieniem wysypane, na plantacyach dwa ozdobne mostki wystawione część północna Góry Wawelu splantowana i nowemi chodnikami opatrzona, Kościół XX. Dominikanów łańcuchem lanym żelaznym na pachołkach kamiennnych otoczony, w wielu miejscach publicznych nowe studnie zaprowadzone,

dla ubespieczenia galarów tak Rządowych jak prywatnych w czasie zimy, znaczny port obok Wisły wykopany i wiele innych robót dla wygody i upięknienia Miasta w miarę funduszów uskutecznionych, świadczą o gorliwości Komitetu Ekonomicznego, pod którego kierunkiem wykonanemi zostały.

W Okręgu, oprócz budowy i restauracyi Kościołów, Plebanii, oraz Szkółek, jak pod właściwemi tytułami wymienionem zostało, wystawiono w Hucie Niedzieliskiej dach na Cynkowni i urządzono 12. mieszkań dla Górników urządzono nową tłuczkarnią, tudzież postawiono Budowlę do użytku Lekarza Górniczego przeznaczoną, oraz wykonano wiele innych potrzebnych reperacyj w Budowlach Rządowych w ekonomii Jaworznickiej exystujących,

Obrona brzegów rzek, Wisły i Przemszy również zaniedbaną nie była. Brzegi w Ekonomii Lipowieckiej, Czerniechowskiej, pod Dąbiem, pod folwarkami miejskiemi, tamami osłonione, a brzegi Przemszy w punkcie, gdzie takowa na płaszczyzny przylegle wylewała, a tym samym deflujdacia utrudniała się, wałem kamiennym opatrzonemi zostały.

Co do dróg w obiegu upłynionych lat 4. wybudowano:

Na Trakcie Austryacko-Prusko-Szląskim, nowej drogi sążni 8395. to jest mil 2 i sążni 395. przerobiono sążni 1878. to jest blisko pół mili, w tymże trakcie wymurowano mostów sklepionych 4.
mostów w ścianach murowanych 2.
Kanałów sklepiono murowanych 27.
zreparowano mostów drewnianych 2.

Znaczną część drogi w miejscach niebezpieczeństwem grożących, mianowicie po nad Wisłą na Zwierzeńcu, w Przegorzałach, w Bielanach i w Smierdzący poręczami zaopatrzono.

Na trakcie Lubelskim w długości tylko półmilowej, dawniej Kamieniem pokrytym, wyrobiono na nowo opuszczoną przerwę pod Czyżynami dł: 62 s.

Na Trakcie Wrocławskim wyrobiono nowej drogi sążni 1130 to jest przeszło ćwierć mili. Zbudowano oraz w tejże długości Mostów 2. na ścianach murowanych, i tyleż kanałów sklepiono murowanych.

Droga fabryczna od Jaworzna do Składu Węgla nad Przemszą prowadząca, w długości sążni 2500 dawniej zbudowana, na nowo prawie przebudowaną została.

Droga od Poremby do Podłęża dla z kommunikowania traktu Austryacko-Prusko-Szląskiego z komorą Austryacką w Spytkowicach, w części to jest w długości sążni 400. nowo zrobiona.

W Obrębie Rogatek Miasta zrobiono nowej drogi:

przez Ulicę Łubicz do Rogatki III. sążni	619,
Od Klasztoru S, Łazarza do tejże Rogatki	366.
obok plantacyi między Ulicami Lubicz i Wesołą	306
Razem	1291.

Przerobiono zaś w Ulicy Warszawskiej na przedmieściu Kleparz drogi sążni 101.— Most na Rudawie spalonym zwany i most w Toniach wyrepeperowano.

W ogóle wybudowano nowej drogi sążni Wiedeńskich 11,372. czyli blisko mil 3.— Przerobiono zaś drogi starej sążni 4,479. czyli mila $1^1/_8$ nadto wszystkie drogi Kryte kamjeniem, w miarę funduszów zaopatrywano Konserwą i poprawiano.

Zważywszy zaś stan, w jakim się znajdują dwa gościńce handlowe, jeden do Cła na trakt Lubelski, drugi do Komory Baran do Królestwa Polskiego prowadzące, jak równie zważywszy stan Gościeńca Kommunikującego Kopalnie Węgla w Jaworznie, Niedzieliskach i Dąbrowy, tudzież miasto Chrzanów z miastem Krakowem, których utrzymanie w sposób ułatwiający przejazd i transporta w każdéj porze roku jest nie podobne, bez poprowadzenia w tych miejscach gościńców bitych, w znacznéj części na drodze ku Chrzanowu już porobionych, widoczna wykazuje się potrzeba zajęcia się ich budową jak można najszpieszniéj, by dostawa węgla i drzewa, tudzież handel zbożowy w ułatwieniu tém znalazł większe ożywienie, sprzężaje rolników niszczone z powodu piaszczystych lub błotnistych dróg były od strat nieuchronnych zasłonionemi, a nakoniec dowóz materyałów palnych w każdéj porze roku mógł się uskuteczniać mniejszym kosztem, co i na zniżenie ceny tychże nieochybnie wpływać będzie.

Milicyja Krajowa.

Milicya Krajowa w roku 1835. z powodu zamierzenia reorganizacyi onejże rozwiązana, równie jak i Żandarmerya, postępuje w nowém kompletowaniu się; a gdy zupełne jéj uorganizowanie i przyprowadzenie do stanu, jaki nowo przepisany Etat wskazuje, zawisło po największéj części od opatrzenia Skarbu w fundusze odpowiadające, spodziewać się należy, iż obmyślenie onych nowo postanowić się mającym Budgetem przyspieszy ukończenie tego dzieła.

Dobra Narodowe.

Przez postanowienie Kommissyi Reorganizacyjnéj z dnia 28. Września 1833. r. zakreślonemi zostały nowe zasady do obliczenia czynszów przez Erbpachterów i Włościan dóbr Narodowych opłacać się mających, a to z powodu nastąpionego przekonania się, iż zasady pierwiastkowe stały się dla płacących uciążliwemi i dla Skarbu w poborze zawodnemi — Nadto, gdy zachodziły z niektórych wsiów reklamacye przeciw wysokiemu gruntów klassyfikowaniu, nakazała taż Kommissya Reorganizacyjna nową Klassyfikacyą gruntów w tychże wsiach sporządzić, w skutku tego obrachowanemi zostały czynsze podług nowo ustanowionych zasad i sporządzonych klassyfikacyi, które lubo o wiele mniejszy do Skarbu wpływ wykazują, przecież gdy zważymy, że takowy już więcéj udzielaniem allewiacyj zmniejszanym nie będzie, bowiem wedle nowych zasad żadna klęska do ulgi w kanonie lub czynszach prawa nie daje, a na co rokrocznie znaczna kwota przyznawaną była, oraz iż celem urządzenia Włościan na czynsze było polepszenie bytu téj klassy Mieszkanców, różnica ta, jeżeli z jednéj strony zmniejszy cyfrę dochodów z tego źródła, nie omylnie otworzy inne daleko obfitsze, które z zapomożenia i nadania tym samym sposobności najliczniejszéj klassie mieszkańców do rozwinięcia gospodarstwa rolniczego, wypłynie.

Kommissya Włościańska ułożywszy na zasadach powyż rzeczonych stosowne Tabelle i Kontrakty, wydaniem tychże zatrudnia się, a gdy niektóre jeszcze wątpliwości do Wysokiej Decyzyi Trzech Najjaśniejstych opiekuńczych Dworów przez Kommissyą Włościańską przygotowane, załatwionemi będą, dzieło Jéj w zupełności ukończonem zostanie.

Z funduszu wsparcia udzieloną została pożyczka, Włościanom w Dobrach Narodowych i Erbpachterom w ogólney Summie Złp. 12450 w Dobrach Duchownych z funduszu ich własnego, z opłacanych Laudemiów, przez Włościan, powstałego Złpol. 457.

LASY, przy zaprowadzonej i ciągle ulepszonej ekonomice przyniosły w przecięciu ostatnich lat 4ch czystéj intraty rocznéj Zp. 27,285. gr. 17.— Z przekroju zaś wyciętych czteroletnich poręb, wypada na rok jeden 87. morgów 247. prętów.— W ogólny ten dochód liczy się czynsz dzierżawny z łowiectwa małego w lasach i zaroślach, które z dniem 1. Września r. z. wydzierzawionem zostało.

KOPALNIE I HUTY RZĄDOWE w Jaworznie pomnożone nabyciem podobnego zakładu w Niedzieliskach, do kupienia którego spowodowały Rząd niedogodności doświadczane z bliskości téj kopalni i idące za nią opuszczanie przez Robotników kopalń Rządowych i udawanie się do Kopalń w Niedzieliskach emulujących w podnoszeniu ceny pracy, a co więcéj, nastręczająca się sposobność oszczędzenia kosztów w transporcie Galmanu do hut, albowiem takowy w niektórych wsiach Skarbowych bliżej huty Niedzieliskiéj wydobywany i przed nabyciem tego zakładu, aż do Jaworzna wożony, w hucie Niedzieliskiej dzisiaj jest przetapianym, zakłady te mówię, zostawały w ciągłym ruchu:

W Kopalni Jaworznickiéj w latach 183³/₇ wydobyto węgla grubego korcy 414,857. Kostkowego 17,890. Miału 116,259. korcy.

W kopalni Niedzieliskiej wydobyto węgla grubego korcy 111,299. Miału 33,826. korcy.

Sprzedano przy obudwóch kopalniach węgla korcy 91,244.— Spławiono do Krakowa » » » 107,140 korcy.

W Hucie Jaworznickiej wytworzono Cynku Centn. Berlińskich » » » 26,755. f. 19.
w Niedzieliskach » » » 10,147. f. 83.

Razem Cent. 36,902. f. 102.

Wytworzono Hałunu Krystalizowanego Cent. Berlińskich 4987.
Zebrano Kruszcu Ołowianego Cent. 358. f. 72.

Wynikłe w tych czasach zapalenie się miałów węglanych w starych zrobiskach, jako po wszystkich prawie kopalniach wydarzające się, nie zagraża bynajmniej Kopalniom, albowiem nie naruszyło ścian stałych węgla i ograniczyło się na tleniu miałów, których wydobywanie jak byłoby kosztownem, tak dla porządku i bezpieczeństwa kopalń potrzebnem; przedsięwziętemi zostały wszakże zaraz środki szerzeniu się ognia zapobiegające i roboty w kopalniach żądnej nie doznały przerwy.

Otwierające się widoki na sprzedaż węgla, wskazują potrzebę poczynienia przysposobień, któreby dobywanie tego materyału w massie odpowiadającej potrzebie zapewniały, już to przez bicie stolni, już przez zaprowadzenie maszyny parowej, gdy roboty dojdą do téj głębokości, iż osuszanemi bydź muszą. Dotąd oprócz róbót podziemnych systematycznie prowadzonych w Kopalni Frederyk August, którą Stolnia od dawna urządzona osusza, ograniczać się musi budowanie ponajwiększéj części na robocie odkrywanéj.

Taki jest stan rzeczy, w którym się obecnie znajdujemy; nie jest on w prawdzie tyle pomyślnym, aby mógł zaspokajać życzenia powszechne i odpowiadał zupełnie czynionym o poprawienie bytu naszego usiłowaniom lecz gdy zważymy, że okoliczności czasowe, które stawiały dotąd tamę popomyślności naszéj, ustaną z ułatwieniem stosunków z Ościennemi Państwami, wedle łaskawie nam uczynionego z strony Najjaśniejszych Opiekuńczych Mocarstw oświadczenia, nie pozostaje, jak pocieszać się lepszą przyszłością, nie opuszczając nic, coby od nas samych zależąc, do powiększenia publicznego dobra przyłożyć się mogło.

